

AGATA JAŻWIŃSKA
*Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

DORADZTWO ROLNICZE W ROZWIĄZYWANIU POBLEMÓW ZWIĄZANYCH Z ROZWOJEM AGROTURYSTYKI

Agroturystyka⁽¹⁾ cieszy się w Polsce coraz większą popularnością. Z roku na rok rośnie liczba turystów szukających na wsi ciszy, spokoju, kontaktu z przyrodą i innym – tak różnym od miejskiego – stylem życia. Stale przybywa też gospodarstw agroturystycznych, dla których dochód z obsługi turystów jest istotnym wkładem do budżetu domowego. Obecnie ich liczbę szacuje się na 3,5–8⁽²⁾ tys. osób. Agroturystyka jest też coraz częściej uwzględniana w strategiach rozwoju różnych regionów kraju.

Nierównomierne zagospodarowanie kraju dla potrzeb turystyki uwarunkowuje zróżnicowany rozkład ruchu turystycznego. Koncentruje się on w rejonach i miejscowościach o wypracowanych tradycjach turystycznych (Mazury, tereny nadmorskie, góry). Na tych obszarach skupia się także większość bazy agroturystycznej. Inne tereny są dopiero „odkrywane” przez turystów, w tym głównie przez amatorów wypoczynku na wsi.

1. Możliwości rozwoju agroturystyki w Polsce

Możliwości rozwoju agroturystyki to zagadnienie bardzo szerokie. Możemy je rozpatrywać zarówno z punktu widzenia zapotrzebowania na tego typu usługi, jak i fizycznych i społecznych możliwości ich świadczenia.

-
- (1) Przez agroturystykę rozumiemy rodzaj turystyki prowadzonej na terenach rolniczych, który wykorzystuje wolne pokoje mieszkalne i (po adaptacji) budynki gospodarcze rolników oraz produkcję i usługi ich właścicieli. M.Dębniewska, M.Tkaczuk: Agroturystyka - koszty, ceny, efekty. POLTEX, Warszawa 1997, s.17.
- (2) Pierwsza liczba według „Stan i kierunki rozwoju polskiej turystyki w latach 1997 – 1999, RAPORT”, UKFiT, s. 6, a druga według dane z seminarium agroturystycznego odbywającego się w ramach Targów Agroturystycznych, maj 1998 r.

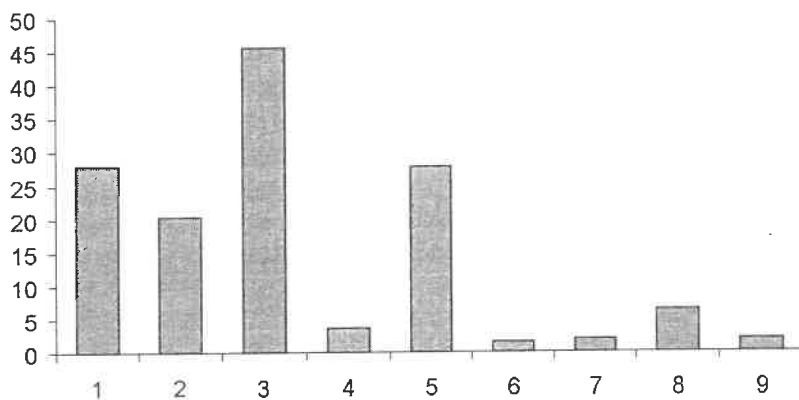
Rozważając zapotrzebowanie na usługi agroturystyczne należałoby przedstawić ogólną sytuację na krajowym rynku turystycznym.

Zmiany, jakie zaszły w Polsce na przełomie lat 80/90 doprowadziły m.in. do udrożnienia granic i otwarcia się naszego kraju na turystów zagranicznych. Według danych UKFiT⁽³⁾ w 1997 r. odwiedziło Polskę 87,8 mln cudzoziemców (w 1990 r. tylko 18,2 mln), z czego 19,4 mln stanowili turyści⁽⁴⁾, a pozostałą część goście jednodniowi. Wśród turystów dominowali Niemcy (6,6 mln), mieszkańcy krajów b. ZSRR (92 mln), oraz Czesi i Słowacy (0,6 mln). Średnia długość pobytu wynosiła 5,1 dnia, a najdłuższy pobyt zanotowano wśród Amerykanów (14,8 dnia).

Struktura celów podróży do Polski w ciągu ostatnich lat praktycznie się nie zmienia. Tak więc głównymi celami podróży są (w %):

- typowa turystyka	- 28,0	(1),
- odwiedziny u krewnych i znajomych	- 20,3	(2),
- interes, sprawy służbowe	- 45,6	(3),
- praca dorywcza	- 3,7	(4),
- zakupy	- 27,7	(5),
- motywy religijne	- 1,6	(6),
- odwiedziny w miejscu pochodzenia	- 1,9	(7),
- tranzyt	- 6,4	(8),
- inne	- 2,0	(9).

Główne cele podróży cudzoziemców do Polski (w%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Turystyka polska 1997.” UKFiT 1998 r.

(3) „Turystyka Polska 1997”, UKFiT, Warszawa 1998 r.

(4) Według WTO turyści to cudzoziemcy, którzy spędzili w Polsce co najmniej jedną noc lecz nie pozostali dłużej, niż przez rok.

Jednocześnie obserwuje się rosnący udział przyjazdów indywidualnych, organizowanych samodzielnie (87 % w 1997 r.), przy zmniejszającym się udziale korzystających z usług biur podróży (np. udział w zorganizowanych wycieczkach – 5 %).

Turystyka przyjazdowa do Polski jest jednak przede wszystkim turystyką miejską – aż trzy czwarte turystów zagranicznych wymienia pobyt w miastach jako główny sposób spędzania czasu. Pozostała część zatrzymuje się m.in. w gospodarstwach agroturystycznych (zlokalizowanych najczęściej w województwach zachodnich i północnych).

Wymierną korzyścią przyjazdu cudzoziemców do naszego kraju są wpływy dewizowe (8,7 mld w 1997 r.), których wzrost w 1997 r. był wyższy niż wzrost liczby przyjazdów do Polski. Turyści korzystający z noclegów wydali przeciętnie 203 USD na osobę, a odwiedzający „jednodniowi” – 68 USD na osobę.

Od 1995 r. obserwujemy też wyraźne ożywienie w krajowym ruchu turystycznym. W krajowych wyjazdach długoterminowych (co najmniej 5 dni) uczestniczyło w 1997 r. 37 % Polaków, a krótkoterminowych 43 %. Motywy i okres podróży oraz rodzaj zakwaterowania był różny w zależności od długości pobytu (wyjazdy długoterminowe lub krótkoterminowe), co pokazuje poniższe zestawienie⁽⁵⁾:

Cel podróży (w %)	Wyjazdy długoterminowe	Wyjazdy krótkoterminowe
turystyka – wypoczynek	52	23
odwiedziny u krewnych, znajomych	34	57
służbowy	6	11
inne	8	9
sezon podróży (w %)		
lato	59	36
jesień	14	24
zima	11	17
wiosna	16	23
rodzaje zakwaterowania (w %)		
hotel, motel, zajazd	8	12
ośrodek, dom wczasowy	12	5
kwatery prywatna, domek campingowy,	11	6
przyczepa, namiot itp.	13	4
u krewnych, znajomych	45	64
domek letniskowy na działce	6	5
inne	8	3

(5) Na podstawie „Turystyka polska 1997”. UKFiT Warszawa, 1998 r.

Podobnie, jak w przypadku turystów zagranicznych, krajowy ruch turystyczny zdominowany został przez wyjazdy organizowane samodzielnie, bez udziału pośredników. Stanowią one 63% wyjazdów długoterminowych i 80% wyjazdów krótkoterminowych.

Jak widzimy gospodarstwa agroturystyczne nie są wyodrębnioną kategorią lecz włączone są do „kwater prywatnych”, których ogólną liczbę szacuje się na ok. 4,22 tys. Celem pobytu turystów, tak krajowych jak i zagranicznych, w gospodarstwach agroturystycznych jest na ogół turystyka i wypoczynek. Należy również pamiętać, iż bardzo często mamy do czynienia z komasacją celów (np. wypoczynek i odwiedziny u znajomych lub turystyka i interesy, itp.).

Preferowana przez turystów indywidualna organizacja wyjazdów jest również elementem przemawiającym na korzyść wczasów agroturystycznych, głównie ze względu na:

- zróżnicowanie środowiska naturalnego,
- przewagę terenów rolniczych (93,4 % powierzchni Polski zajmują tereny wiejskie, 59,5 % stanowią użytki rolne, 28,3 % - lasy),
- wielkość gospodarstw (statystyczne gospodarstwo ma powierzchnię 7,4 ha UR) i dzięki zachowaniu specyfiki wiejskiego krajobrazu, Polska wykazuje dużą atrakcyjność turystyczną.

Szacuje się, iż 1369 gmin o łącznej powierzchni 208 tys. km² (66 % powierzchni kraju) z 8,7 mlnową (22 % ludności kraju)⁽⁶⁾ liczbą mieszkańców, spełnia kryteria wiejskiej przestrzeni rekreacyjnej.

Z punktu widzenia rolnika - oferenta usług agroturystycznych - działalność ta pozwala na uzyskanie dodatkowego dochodu przy wykorzystaniu istniejących w gospodarstwie – a często niewykorzystywanych – pomieszczeniach, zasobach pracy, produktach żywnościowych. Agroturystyka aktywizuje też społeczność lokalną. Dzięki zapotrzebowaniu na różnorodne dobra i usługi bezpośrednio lub pośrednio związane z obsługą ruchu turystycznego rośnie liczba miejsc pracy⁽⁷⁾, a więc i poziom życia mieszkańców wsi. We wsiach i miejscowościach agroturystycznych wzrasta na ogół poziom infrastruktury i estetyka otoczenia i to w dużej mierze dzięki inicjatywom społecznym.

Wprawdzie agroturystyka jako działalność gospodarcza jest zjawiskiem stosunkowo młodym, ale tradycje wypoczynku na wsi wywodzą się z *letnisk* i *wczasów* dziewiętnastowiecznego bogatego mieszczaństwa. Wiele polskich wsi może się dziś poszczycić „letniskowymi” tradycjami. Przyjmowanie gości (rodziny i obcych) wrosło w tradycję polskiej wsi. Jak pokazuje praktyka, to właśnie

(6) M.Drzewicki: Agroturystyka. Instytut Wydawniczy „Świadectwo”, Bydgoszcz 1995 r., s. 71.

(7) Szacuje się, iż jedno gospodarstwo agroturystyczne uruchamia nawet do 10 nowych miejsc pracy.

życzliwość i serdeczność gospodarzy są podstawą sukcesu przedsięwzięcia agroturystycznego.

W krajach Europy Zachodniej dostrzegana jest także rola agroturystyki w rozwoju obszarów wiejskich; np. w Austrii i Niemczech 60 %⁽⁸⁾ gospodarstw czerpie dochody z pracy poza rolnictwem, w tym w dużej mierze z obsługi ruchu turystycznego. Gospodarstwa te otrzymują pomoc finansową i doradczą oraz wsparcie władz lokalnych.

Konieczność rozwoju turystyki na terenach wiejskich została podkreślona w Strategii Rozwoju Krajowego Produktu Turystycznego⁽⁹⁾ jako jeden z pięciu programów rozwoju produktów markowych na lata 1997 – 2000.

2. Problemy rozwoju działalności agroturystycznej

Dynamiczny rozwój agroturystyki napotyka wciąż szereg barier. Jako nowa gałąź gospodarki dopiero od niedawna posiada lobby, które potrafi wyartykułować swoje potrzeby i oczekiwania oraz stanąć w obronie interesów kilkutyśięcnej grupy zawodowej. Do głównych problemów rozwoju agroturystyki należą⁽¹⁰⁾:

- brak unormowań prawnych w przepisach budowlanych,
- utrudniony, a nawet niemożliwy dostęp do preferencyjnych linii kredytowych,
- niewydolny system informacji agroturystycznej,
- wysokie wymagania stawiane przez stworzony system kategoryzacji (zdaniem wielu kwaterodawców wymogi ponoszą za sobą zbyt wysokie koszty podniesienia standardu),
- niewystarczająca współpraca między instytucjami powołanymi do pomocy polskiemu rolnictwu,
- brak współpracy władz lokalnych, ODR-ów i stowarzyszeń agroturystycznych,
- zbyt wolne wdrażanie systemu szkoleń zarówno dla rolników świadczących usługi jak i szkoleń kadr doradców,
- brak świadomości o konieczności ochrony naturalnych walorów każdego z gospodarstw oraz całego regionu,
- słaba promocja regionów przez organizacje do tego powołane,
- brak świadomości samorządów lokalnych o roli jaką powinny one pełnić w rozwoju agroturystyki na swoim terenie.

Przedstawione pokrótce problemy rozwoju agroturystyki dostrzegane są na różnych płaszczyznach: gospodarstwa, wsi, gminy, rejonu. Nie wyczerpują one

(8) „Obsługa małego ruchu turystycznego na wsi”. CDiEwR, Kraków, 1993.

(9) „Stan i kierunki rozwoju polskiej turystyki w latach 1997 – 1999, UKFiT, 1998 r.

(10) M.Platte: Referat wygłoszony na seminarium agroturystycznym. Maj 1998 r.

oczywiście listy problemów, jakie towarzyszą wprowadzaniu i rozwijaniu działalności agroturystycznej, a jedynie sygnalizują ich istnienie.

Badania przeprowadzone wśród rolników – właścicieli gospodarstw agroturystycznych położonych w Dolinie Bugu⁽¹¹⁾ wskazują głównie na trudności związane z uzyskiwaniem kredytów preferencyjnych oraz słabą promocję i dystrybucją usług. Niedobór środków finansowych ogranicza działania rolników w zakresie podnoszenia jakości i zasięgu świadczonych usług. Z kolei niewłaściwa i niepełna promocja i dystrybucja oraz nieistniejący praktycznie system informacji, pociągają za sobą konsekwencje w postaci małego zainteresowania turystów i co za tym idzie wolnego tempa zwrotu poniesionych inwestycji. Problem ten jest szczególnie widoczny w gospodarstwach położonych na obszarach mało popularnych wśród turystów (np. Dolina Bugu), które nie mogą poszczycić się „sztandarowymi” walorami rekreacyjnymi (jeziora, góry, morze).

3. Miejsce doradztwa rolniczego w rozwiązywaniu problemów rolników prowadzących działalność agroturystyczną

Wraz ze zmianą sytuacji społeczno – gospodarczej wsi zmienia się rola i charakter doradztwa rolniczego. Tak więc obok tradycyjnego doradztwa technicznego, technologicznego czy ekonomicznego – organizacyjnego wyodrębniły się nowe kierunki, w tym doradztwo w zakresie organizacji turystyki wiejskiej i wypoczynku na wsi. Udzielanie porad doradczych powinno dotyczyć⁽¹²⁾:

- poszukiwania oryginalnego pomysłu dostosowanego do miejscowych zasobów, oceny tego pomysłu i dróg jego realizacji,
- planowania przedsiębiorstwa (zgromadzenie potrzebnych informacji, sporządzenie biznesplanu, opis rynku, klientów, konkurencji, itp.),
- analizy finansowej przedsiębiorstwa i sposobu finansowania,
- zarządzania działalnością,
- wymagań prawnych odnośnie prowadzonej działalności, podatków, ubezpieczeń majątkowych,
- rozpoczęcia działalności, rozwoju produktu i - ewentualnie - jego dostosowaniu.

Praca doradcza skupia się przede wszystkim na szkoleniu, bieżącym doradzaniu, publikowaniu ulotek i innych materiałów szkoleniowych i - coraz czę-

(11) Badania empiryczne przeprowadzono z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu wśród 50 rolników prowadzących działalność agroturystyczną na terenie Doliny Bugu, w lipcu i sierpniu 1998 r.

(12) A.P. Wiatrak: Rola doradztwa w przygotowaniu przedsięwzięć agroturystycznych. [w:] Doradztwo w rozwoju agroturystyki. Materiały konferencyjne SGGW, Warszawa 1997 r., s. 51.

ściej - pośrednictwu w rezerwacji kwater. Główną grupą odbiorców⁽¹³⁾ usług doradczych są kwaterodawcy i potencjalni kwaterodawcy.

Badani przez autorkę rolnicy podkreślali rolę doradców na etapie inicjowania działalności agroturystycznej – dla 37 spośród 50 badanych osób źródłem inspiracji do rozpoczęcia tej działalności był właśnie doradca. Głównym źródłem informacji o zasadach prowadzenia usług agroturystycznych były szkolenia (z zakresu przygotowania kwater, sporządzania posiłków, przepisów podatkowych i BHP i inne) organizowane przez lokalne ODR – y. W szkoleniach tych uczestniczyło 92 % badanej populacji.

Problem niedoboru środków finansowych, z jakim borykają się rolnicy oraz – często – brak odpowiedniej wiedzy i umiejętności sprawiają, iż obowiązek promocji i dystrybucji usług agroturystycznych spoczywa na lokalnych ODR – ach i stowarzyszeniach agroturystycznych. Odbывается się ona głównie poprzez targi agroturystyczne, foldery i ulotki, audycje radiowe i telewizyjne, anonsy i artykuły prasowe, imprezy promocyjne z udziałem środków masowego przekazu. Działania te nie są jednak wystarczające, co pokazuje praktyka. Z pośrednictwa ODR-ów skorzystali wszyscy badani rolnicy, tylko sześciu zamieściło swoją ofertę w internecie a pięciu w prasie (głównie stołecznej). Badani rolnicy wysoko oceniają pomoc i zaangażowanie doradców (głównie specjalistek gospodarstwa wiejskiego) w rozwój działalności agroturystycznej.

Ośrodek doradztwa rolniczego jest więc pierwszą instytucją, z jaką ma kontakt rolnik – przyszły kwaterodawca - i często jedyną, jaka wspiera go na całym etapie prowadzenia działalności agroturystycznej.

* * *

Rozwój turystycznych funkcji wsi wymaga ciągłego zaangażowania ODR-ów w rozwiązywanie bieżących problemów, promowaniu działań i transferze wiedzy. Stawia też przed doradcami nowe wymagania i zmusza do podnoszenia własnych kwalifikacji. Działalność doradczą powinna być jednak wspomagana przez stowarzyszenia agroturystyczne, władze rządowe i samorządowe różnych szczebli.

Wspierając przedsięwzięcia agroturystyczne należy oczywiście pamiętać, iż turystyka wiejska - w tym i agroturystyka – nie będzie ani głównym dostawcą usług turystycznych, ani jedyną formą pozarolniczej działalności ludności wiejskiej. Jednakże *jest ona w stanie stworzyć pewną liczbę miejsc pracy tak potrzebnych na terenach wiejskich⁽¹⁴⁾*, a przez to zaktywizować ludność wiejską i poprawić jej poziom życia.

(13) Szkolenia organizowane są również dla przedstawicieli samorządów i członków stowarzyszeń.

(14) M.Kłodziński: Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich. Wyd. PWN – IRWiR, Warszawa 1999, s. 72.